

DOI <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2026-1-31>
УДК 372.881.1

Фодор К. Й.

доктор філософії з галузі «Освіта/Педагогіка»,
доцент кафедри філології
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
Берегове, Україна
E-mail: fodor.katalin@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0002-5086-0944

Гнатик К. Б.

доктор філософії з галузі «Освіта/Педагогіка»,
доцент кафедри філології
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
Берегове, Україна
E-mail: hnatik.katalin@kmf.org.ua
ORCID: 0000-0003-4975-6266

Молнар Є. Р.

асистент кафедри філології,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
Берегове, Україна
E-mail: molnar.eva@kmf.org.ua
ORCID: 0009-0009-5785-5214

СВІДОМІ Й ІНТУЇТИВНІ ПРОЦЕСИ В ІНШОМОВНОМУ НАВЧАННІ ТА ЧИННИКИ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Анотація

У статті досліджуються свідомі та інтуїтивні процеси, які в літературі також відомі як експліцитні та імпліцитні й мають ключове значення для ефективного засвоєння іноземної мови, та обговорюється важливість взаємодії цих двох когнітивних процесів у навчанні. Свідомі процеси пов'язані з активним вивченням мовних правил та граматичних структур, а інтуїтивні – із природним засвоєнням мови через мовленнєвий досвід та контекстуальні ситуації. Під час аналізу цих двох важливих процесів підкреслюється, що для досягнення високої мовної компетенції необхідно поєднувати ці два елементи, оскільки вони доповнюють один одного та однозначно сприяють глибшому розумінню та автоматизації мовних навичок.

Одним із центральних аспектів статті є визначення чинників, які впливають чи можуть впливати на ефективність цих процесів у різних груп учнів. Розглядаються основні чинники, які впливають на ефективність свідомого і інтуїтивного навчання мовам. Автори аналізують, як психологічні та когнітивні характеристики учнів, такі як мотивація, вік та здібності, визначають тип навчання. Наприклад, деякі учні краще реагують на свідомі, структуровані методи навчання, тоді як інші схильні до спонтанного, інтуїтивного засвоєння мови через природне її використання.

Освітнє середовище також відіграє важливу роль. Формальні навчальні контексти сприяють використанню свідомих методів навчання, орієнтуючись на граматичні правила та їх роз'яснення, тоді як неформальні середовища зазвичай стимулюють саме імпліцитне навчання.

Зазначається, що методи навчання є важливим елементом, що може забезпечити ефективне поєднання свідомих і інтуїтивних процесів. Використання поєднання експліцитних інструкцій та імпліцитних методів допомагає учням краще засвоювати мовні конструкції. Нарешті, важливу роль відіграє час: із часом експліцитне знання може перетворюватися на імпліцитне через активне використання мови в повсякденному житті.

У підсумку підкреслено, що ефективність мовного навчання залежить від множини чинників, які включають як внутрішні характеристики учнів, так і зовнішні умови, у яких відбувається навчання.

Ключові слова: навчальні методи, засвоєння мови, свідомі процеси, інтуїтивні процеси, мовна компетенція.

Вступ. Дослідження свідомих та інтуїтивних процесів в іншомовному навчанні є одним із ключових напрямів сучасної прикладної лінгвістики. Оволодіння іноземною мовою відбувається за участю різних типів когнітивних механізмів, серед яких особливу роль відіграють експліцитні та імпліцитні процеси. Ефективність мовного навчання значною мірою визначається не лише їх взаємодією, а й сукупністю чинників, які впливають на результат процесу вивчення другої та іноземної мов.

Сучасні наукові підходи підкреслюють, що результативність як свідомого, так і інтуїтивного засвоєння мови залежить від низки умов. Характер навчального середовища, тип мовного ведення, рівня усвідомлення, а також індивідуальні когнітивні відмінності учнів мають суттєве значення у процесі вивчення мови. Ці чинники можуть як посилювати, так і обмежувати ефективність відповідних процесів і визначають швидкість та стійкість сформованого іншомовного знання.

Такі чинники, як вік, мотивація, пам'ять та частота контакту з мовним матеріалом, впливають на те, наскільки імпліцитні та експліцитні процеси сприяють засвоєнню мови. Окрім того, певні мовні компоненти, як-от фонологія та синтаксис, можуть бути більш придатними для імпліцитного навчання, тоді як словниковий запас і морфологія показують кращі результати під час експліцитного навчання [3]. Разом із тим встановлено, що свідоме знання відіграє важливу роль у підвищенні успішності виконання завдання з граматичної оцінки [8].

М. Челсі-Мурсія [2] виокремила декілька чинників, які можуть визначати найбільш доцільний підхід до викладання граматики. Вік було визначено як важливу характеристику учнів, що допомагає вчителям вирішити, якою мірою варто зосереджуватися на мовній формі. Маленьким дітям майже не потрібне експліцитне граматичне пояснення, тоді як підлітки демонструють позитивний ефект за певного свідомого зосередження на граматичних структурах. Рівень володіння мовою та попередній мовний досвід також розглядаються як ключові чинники: початківці зазвичай сприймають граматику цілісно й імпліцитно, тоді як учні середнього та високого рівнів потребують навчання з чітким фокусом на формі. Вибір між цими підходами, за М. Челсі-Мурсією [2], має залежати від віку учнів, рівня володіння мовою та навчального контексту.

Метою статті є комплексний аналіз свідомих та інтуїтивних процесів в іншомовному навчанні з урахуванням чинників, що зумовлюють їх ефективність. Отримані висновки мають велике значення як для теоретичного розуміння механізмів іншомовного засвоєння, так і для оптимізації практик навчання іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Н. С. Еліс [3] указує на важливість балансу між двома типами навчання. Імпліцитне навчання дає змогу людині сприймати й засвоювати мовні структури без свідомого аналізу, тоді як експліцитне навчання передбачає свідоме вивчення граматичних правил та мовних особливостей. На думку дослідника, ефективне навчання можливе, коли ці два підходи перебувають у взаємозв'язку.

Імпліцитне навчання мови, тобто навчання без опори на правила, передбачає насамперед ознайомлення учнів із мовним матеріалом. Засвоєння відбувається через приклади, вживання та ілюстрації без прямого пояснення мовної структури. Натомість експліцитне навчання мови ґрунтується на іншій логіці: замість того щоб спонукати учнів самостійно виводити правила, викладач подає їх у чіткій і доступній формі та забезпечує систематичну практику до моменту, коли студенти опановують відповідне граматичне поняття [6].

У дослідженні С. Андрінга та М. Курчич [1] аналізується вплив експліцитного знання на онлайн-обробку іноземної мови в реальному часі. Автори зосереджуються на тому, якою мірою свідомо засвоєні граматичні знання залучаються під час автоматизованого мовного сприйняття та опрацювання. Результати дослідження свідчать, що експліцитне знання може впливати на мовне опрацювання, проте цей вплив є обмеженим і значною мірою залежить від умов виконання завдання, рівня мовної підготовки та наявності часу для усвідомленого аналізу мовних форм.

Результати експерименту Дж. Роджерс, А. Ревес, і П. Ребуша [10] показують, що учасники здатні швидко формувати знання морфології другої мови за умов імпліцитного навчання навіть за відсутності усвідомлюваних і вербалізованих правил.

На думку Н. С. Еліс [3], характеристики учнів мають значний вплив на те, як працюють імпліцитні та експліцитні процеси навчання. Особисті характеристики, такі як мотивація, здібності, когнітивні стилі або вік, визначають, який підхід до навчання буде найбільш ефективним.

Наприклад, деякі учні краще реагують на свідомі, структуровані методи навчання, тоді як інші більше схильні до інтуїтивного, неусвідомленого засвоєння знань [5; 7].

Тип і складність мови також впливають на те, як учні її вивчають. Якщо мова має складні граматичні структури або правила, які потребують свідомого вивчення, то експліцитне навчання відіграє більшу роль.

Освітнє середовище також є важливим чинником, що впливає на ефективність навчання. Формальні навчальні контексти, такі як школи чи курси, зазвичай орієнтовані на експліцитне навчання, де вчителі свідомо пояснюють граматичні правила та структури. З іншого боку, неформальні середовища, як-от перебування в мовному середовищі, сприяють більш імпліцитному навчанню, де учні вчать мову через реальні мовні ситуації.

Частота та інтенсивність використання мови також відіграють важливу роль у засвоєнні мовних структур. Чим більше учень практикує мову, тим легше йому автоматизувати ті структури та правила, які спочатку вивчав свідомо. Часте використання мови допомагає цим знанням стати частиною його підсвідомого досвіду.

Методи навчання, що застосовуються в процесі навчання, також можуть значно впливати на ефективність обох процесів. Поєднання експліцитних інструкцій, таких як пояснення граматичних правил, з імпліцитними методами, наприклад практичними вправами та навчанням через контекст, допомагає учням краще засвоювати мовні конструкції та інтегрувати різні елементи знань.

Нарешті, час є важливим чинником, оскільки з часом експліцитне знання може перетворюватися на імпліцитне через активне використання мови у повсякденному житті.

Таким чином, ефективність мовного навчання залежить від багатьох чинників, включаючи внутрішні характеристики учнів і зовнішні умови, у яких відбувається навчання.

Дж. Г. Гюльстейн [4] зазначає, що вік є важливим чинником, який впливає на перевагу певного типу навчання. Молодші учні схильні до імпліцитного навчання, оскільки їхній мозок легше засвоює мовні структури без свідомої концентрації, наприклад через гру або інтерактивні ситуації. Своєю чергою, старші учні більше схильні до експліцитного навчання, оскільки вони здатні краще усвідомлювати граматичні правила та структури і застосовувати їх на практиці, тому для них корисними є методи, що сприяють свідомому вивченню правил.

Попередні мовні знання також визначають, який метод навчання буде ефективним. Учні, які вже мають досвід вивчення іншої мови, можуть легше застосовувати експліцитні методи, оскільки вони вже звикли до свідомого осмислення граматичних правил. З іншого боку, учні без попереднього мовного досвіду можуть краще реагувати на імпліцитне навчання, що дає їм змогу природно засвоювати мову через її використання в реальних ситуаціях.

Мотивація є важливим чинником, що впливає на вибір між експліцитним та імпліцитним навчанням. Учні з внутрішньою мотивацією часто віддають перевагу імпліцитному навчання, оскільки їм цікаво вивчати мову через реальні ситуації, не замислюючись про правила. Учні із зовнішньою мотивацією (наприклад, підготовка до екзаменів чи кар'єрні цілі) частіше вибирають експліцитне навчання, оскільки хочуть краще розуміти правила мови для досягнення конкретних результатів [6; 12].

Дж. Г. Гюльстейн [4] наголошує, що формальні навчальні контексти часто орієнтовані на експліцитне навчання, де учні отримують чіткі інструкції та пояснення граматичних правил. Водночас неформальні контексти, як-от перебування в мовному середовищі або спілкування з носіями мови, зазвичай сприяють імпліцитному навчання, оскільки учні засвоюють мову через практику.

Дж. Г. Гюльстейн [4] також підкреслює важливість вибору методів навчання. Формальні інструкції, наприклад пояснення граматичних правил, є основою експліцитного навчання, тоді як контекстуальні методи, наприклад рольові ігри, практичні заняття, підтримують імпліцитне навчання. Поєднання обох підходів може бути найефективнішим, оскільки воно дає учням змогу не лише усвідомлено засвоювати правила, а й автоматизувати їх через практичне застосування.

Частота використання мови в реальних ситуаціях сприяє імпліцитному навчання, оскільки регулярне застосування мови у спілкуванні допомагає автоматизувати граматичні структури і правила. Чим більше учень використовує мову, тим легше йому застосовувати її без свідомого контролю.

Із часом експліцитне знання може перетворюватися на імпліцитне, якщо учень активно використовує мову в реальних ситуаціях. Це особливо вірно, коли учень практикує мову протягом тривалого часу, і правила автоматично стають частиною його мовного досвіду.

Обидва автори погоджуються, що вік, мотивація та мовний досвід, складність мови, частота використання мови є важливими чинниками, які впливають на вибір методу навчання. Проте Н. С. Еліс [3] більше зосереджує увагу на когнітивних стилях та перевагах навчання, а Дж. Г. Гюльстейн [4] більше акцентує увагу на віці та мовному досвіді.

Обидва автори погоджуються, що комбінування експліцитних і імпліцитних методів є найбільш ефективним для досягнення поглибленої мовної компетенції.

У дослідженні Дж. Ма [5] розглядаються чинники, які впливають на ефективність експліцитного навчання в процесі вивчення другої мови. Одним із важливих чинників є характеристики учнів, а саме їхні мотивація та когнітивні здібності, оскільки вони суттєво визначають, наскільки ефективно учні будуть засвоювати граматичні правила через свідоме навчання. Мотивація відіграє ключову роль, оскільки учні з високим рівнем мотивації краще сприймають методи, які вимагають свідомої уваги щодо граматичних аспектів мови. Окрім того, складність мовних структур також є важливим чинником: якщо мова містить складні граматичні правила, їх краще вивчати через експліцитні методи, які дають змогу учням чітко зрозуміти й осмислити ці правила. Також у статті підкреслюється роль формальних навчальних середовищ, таких як школи та курси, де зазвичай застосовуються експліцитні методи, зокрема через надання чітких інструкцій і пояснень щодо граматики.

Наголошується, що раннє освоєння мови та глибша інтеграція в мовне середовище є основними чинниками імпліцитного навчання мови. Учні, які з раннього віку знайомляться із цільовою мовою, значно легше засвоюють її на інтуїтивному рівні. Це пов'язано з тим, що мозок молодших учнів краще справляється з обробкою та інтеграцією нових мовних структур під час реальних комунікативних ситуацій. Окрім того, важливу роль в імпліцитному навчанні відіграє мовне середовище.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз свідчить, що ефективність іншомовного навчання значною мірою залежить від взаємодії експліцитних та імпліцитних процесів. Свідоме навчання сприяє усвідомленому засвоєнню граматичних правил і структуруванню знань, тоді як інтуїтивне навчання дає змогу автоматизувати мовні навички та інтегрувати їх у мовну практику на підсвідомому рівні.

Індивідуальні відмінності учнів, такі як когнітивні здібності, мотивація та стилі навчання, суттєво впливають на ефективність цих процесів. Одні учні краще реагують на експліцитне навчання, оскільки цінують усвідомлене опанування правил і мовних структур. Інші ж більш схильні до імпліцитного навчання, оскільки легше засвоюють мовні зразки через практику та повторення і віддають перевагу автоматичному використанню мови.

Дослідження також підкреслюють значення зовнішніх чинників, таких як тип і складність мови, навчальне середовище, тривалість і частота контакту з мовою, а також поєднання різних методів навчання. Тривала практика сприяє трансформації експліцитних знань у імпліцитні, що дає учням змогу використовувати мову більш автоматично та природно.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні оптимального поєднання методів навчання для максимального розвитку мовних навичок.

Список використаних джерел

1. Andringa S., Curcic M. How explicit knowledge affects online L2 processing. *Studies in Second Language Acquisition*. 2015. Vol. 37, No. 2. P. 237–268. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0272263115000017>
2. Celce-Murcia M. Grammar pedagogy in second and foreign language teaching. *TESOL Quarterly*. 1991. Vol. 25, No. 3. P. 459–480. DOI: <https://doi.org/10.2307/3586980>
3. Ellis N. C. Implicit and explicit language learning: Their dynamic interface and complexity. *Implicit and explicit learning of languages/* за ред. P.Rebuschat. Amsterdam, Philadelphia, 2015. P. 3–24. DOI: <https://doi.org/10.1075/sibil.48.01ell>
4. Hulstijn J. H. Theoretical and empirical issues in the study of implicit and explicit second-language learning: Introduction. *Studies in Second Language Acquisition*. 2005. Vol. 27, No. 2. P. 129–140. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0272263105050084>
5. Ma J. The effect of explicit instruction in SLA. *Education, Science, Technology, Innovation and Life*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.23977/curtm.2023.060406>
6. Moeller A., Ketsman O. Can we learn a language without rules? *2020 Vision for 2010: developing global capability: selected papers from the 2010 central states conference/* за ред. M. Bloom, C. Gascoigne. Eau Claire, 2010. P. 91–108.
7. Quay S., Kano M. Implicit foreign language learning: How early exposure and immersion affect narrative competence. *Education Sciences*. 2025. Vol. 15, No. 10. P. 1382. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci15101382>
8. Rebuschat P., Williams J. N. Implicit and explicit knowledge in second language acquisition. *Applied Psycholinguistics*. 2012. Vol. 33, No. 4. P. 829–856. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0142716411000580>
9. Robinson P. Aptitude and second language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2005. Vol. 25. P. 46–73. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0267190505000036>
10. Rogers J., Révész A., Rebuschat P. Implicit and explicit knowledge of inflectional morphology. *Applied Psycholinguistics*. 2016. Vol. 37, No. 4. P. 781–812. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0142716415000247>
11. Shahinkaya H. A. Explicit vs. implicit grammar teaching in EFL classroom: A literature review. *International Journal of Academic Research in Education*. 2023. Vol. 9, No. 1. P. 14–26. DOI: <https://doi.org/10.17985/ijare.1369773>
12. VanPatten B., Smith M. *Explicit and implicit learning in second language acquisition*. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009043571>

Fodor K. Y.

*Doctor of Philosophy in Language Pedagogy,
Associate Professor at the Philology Department,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
Berehove, Ukraine*

E-mail: fodor.katalin@kmf.org.ua

ORCID: 0000-0002-5086-0944

Hnatyk K. B.

*Doctor of Philosophy in Language Pedagogy,
Associate Professor at the Philology Department,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
Berehove, Ukraine*

E-mail: hnatik.katalin@kmf.org.ua

ORCID: 0000-0003-4975-6266

Molnar E. R.

*Assistant at the Department of Philology,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
Berehove, Ukraine*

E-mail: molnar.eva@kmf.org.ua

ORCID: 0009-0009-5785-5214

CONSCIOUS AND INTUITIVE PROCESSES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING AND THE FACTORS INFLUENCING THEIR EFFECTIVENESS

Abstract

The article explores conscious and intuitive processes, which are also known in the literature as explicit and implicit processes, and their key role in the effective acquisition of a foreign language. It discusses the importance of the interaction between these two cognitive processes in learning. Conscious processes are related to the active study of language rules and grammatical structures, while

intuitive processes are associated with natural language acquisition through spoken experience and contextual situations. The analysis of these two important processes emphasizes that to achieve high language competence these two elements must be combined, as they complement each other and undoubtedly contribute to a deeper understanding and automation of language skills.

One of the central aspects of the article is identifying the factors that affect or may affect the effectiveness of these processes in different groups of learners. The article examines the main factors that influence the effectiveness of conscious and intuitive language learning. The authors analyze how learners' psychological and cognitive characteristics, such as motivation, age, and abilities determine the type of learning. For instance, some learners respond better to conscious, structured learning methods, while others are more inclined to spontaneous, intuitive language acquisition through natural use.

The educational environment also plays an important role. Formal learning contexts promote the use of conscious learning methods, focusing on grammatical rules and their explanation, while informal environments usually stimulate implicit learning.

The article notes that teaching methods are an important element that can ensure the effective combination of conscious and intuitive processes. Moreover, the use of both explicit instructions and implicit methods helps learners better assimilate language structures. Finally, time plays an important role — over time, explicit knowledge can transform into implicit knowledge through active use of the language in daily life.

As a result, the article highlights that the effectiveness of language learning depends on a variety of factors, which include both the internal characteristics of learners and the external conditions in which learning takes place.

Key words: learning methods, language acquisition, conscious processes, intuitive processes, language competence.

References

1. Andringa, S., & Curcic, M. (2015). How explicit knowledge affects online L2 processing. *Studies in Second Language Acquisition*, 37(2), 237–268. <https://doi.org/10.1017/S0272263115000017> [in English].
2. Celce-Murcia, M. (1991). Grammar pedagogy in second and foreign language teaching. *TESOL Quarterly*, 25(3), 459–480. <https://doi.org/10.2307/3586980> [in English].
3. Ellis, N. C. (2015). Implicit and explicit language learning: Their dynamic interface and complexity. In P. Rebuschat (Ed.), *Implicit and explicit learning of languages* (pp. 3–24). John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/sibil.48.01ell> [in English].
4. Hulstijn, J. H. (2005). Theoretical and empirical issues in the study of implicit and explicit second-language learning: Introduction. *Studies in Second Language Acquisition*, 27(2), 129–140. <https://doi.org/10.1017/S0272263105050084> [in English].
5. Ma, J. (2023). The effect of explicit instruction in SLA. *Education, Science, Technology, Innovation and Life*. <https://doi.org/10.23977/curtm.2023.060406> [in English].
6. Moeller, A., & Ketsman, O. (2010). Can we learn a language without rules? In M. Bloom & C. Gascoigne (Eds.), *2020 vision for 2010: Developing global capability: Selected papers from the 2010 Central States Conference* (pp. 91–108). Crown Prints [in English].
7. Quay, S., & Kano, M. (2025). Implicit foreign language learning: How early exposure and immersion affect narrative competence. *Education Sciences*, 15(10), 1382. <https://doi.org/10.3390/educsci15101382> [in English].
8. Rebuschat, P., & Williams, J. N. (2012). Implicit and explicit knowledge in second language acquisition. *Applied Psycholinguistics*, 33(4), 829–856. <https://doi.org/10.1017/S0142716411000580> [in English].
9. Robinson, P. (2005). Aptitude and second language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*, 25, 46–73. <https://doi.org/10.1017/S0267190505000036> [in English].
10. Rogers, J., Révész, A., & Rebuschat, P. (2016). Implicit and explicit knowledge of inflectional morphology. *Applied Psycholinguistics*, 37(4), 781–812. <https://doi.org/10.1017/S0142716415000247> [in English].
11. Shahinkaya, H. A. (2023). Explicit vs. implicit grammar teaching in EFL classroom: A literature review. *International Journal of Academic Research in Education*, 9(1), 14–26. <https://doi.org/10.17985/ijare.1369773> [in English].
12. VanPatten, B., & Smith, M. (2022). *Explicit and implicit learning in second language acquisition*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009043571> [in English].



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026